

УДК 339.9/92/96

На правах рукопису

Крістіан Обіома Чуквуалі

Роль міжнародних фінансових інститутів у
вирішенні економічних проблем Африки
(на прикладі країн Західної Африки)

Спеціальність 08.05.03 - міжнародні
економічні відносини

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1996

00760178 (Т)

Дисертацією є рукопис

Дисертаційна робота виконана в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник	Доктор економічних наук, доцент Рогач Олександр Ігорович
Офіційні опоненти	Доктор економічних наук, професор Григор'єв Олексій Сергійович Кандидат економічних наук Усманов Ільдар Хамзійович
Провідна організація	Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Захист відбудеться "25" квітня 1996 року о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої ради Д 01.01.19 в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 254119, Київ, вул. Мельникова, 36/1, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 252017, Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий "___" _____ 1996 року.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

ЛННБ ім. В. Стефаника .В.Сніжко
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості теми. Економічні та соціальні проблеми країн Африки вже понад три десятиріччя знаходяться в центрі уваги політиків та вчених-африканістів багатьох країн світу. Ці проблеми час від часу виявляються в центрі дискусій в багатьох міжнародних економічних організаціях і, в першу чергу, в спеціалізованих комітетах та комісіях ООН. Останнім часом особливого значення набуло питання ролі міжнародних фінансових організацій - МВФ та Світового банку у вирішенні економічних та соціальних проблем країн Африки. У 80-х роках МВФ і МБРР значно активізували свою діяльність країнах Африки взаємодоповнюючи один одного. До середини 80-х років відбулось організаційне злиття їх програм в спільні програми стабілізації і структурної адаптації МБРР та МВФ (Structural Adjustment Programs - SAP). Перші результати таких програм проявилися вже в кінці 80-х - на початку 90-х років. Вони викликали значний інтерес вчених і громадськості, почали дискутуватись на міжнародних конференціях і зустрічах глав урядів.

Незважаючи на це, багато аспектів цієї складної багатогранної проблеми і сьогодні ще недостатньо досліджені. Серед них, наприклад, питання про об'єктивну необхідність реалізації програм структурної адаптації МБРР/МВФ, їх вплив на динаміку зростання, соціальні проблеми та інші.

Потреби дослідження ролі міжнародних фінансових організацій в реалізації стратегії економічного та соціального розвитку країн африканського континенту зросли і тому, що цілий ряд країн Центральної та Південно-Східної Європи, а також суверенні держави, які виникли на терені колишнього СРСР, стали на шлях економічних реформ і

в формуванні ринкових відносин мають спиратися в реалізації своєї економічної стратегії на світовий досвід співробітництва країн, що розвиваються, з МВФ та Світовим банком. А відтак усі країни перехідної економіки, в тому числі і Україна, конче потребують вивчення світового досвіду ринкової трансформації економіки і зокрема узагальнення досвіду співробітництва країн, що стали на шлях ринкових перетворень, з міжнародними фінансовими організаціями.

Необхідно зауважити, що проблеми економічного та соціального розвитку країн Африки в постколоніальний період знайшли своє досить глибоке відображення в цілому ряді наукових праць західних економістів та африканських вчених. Серед них такі як Ч.Купер, Е.Фіндлей, В.Міхлер, Ф.Мап'яр, Н.Тінзер, Р.Ретбон, Ф.Гюгон, К.Нерс, Б.Деніч, Е.Езіні, М.К.Асанті, А.М'Бет, Л.Н'Гбо та ін.

В працях цих дослідників аналізуються економічні та соціальні проблеми країн Африки; розглядаються вони як в загальному плані, так і під кутом зору співробітництва цих країн з МВФ та Світовим банком.

Значною теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження послужили наукові праці українських вчених В.С.Будкіна, В.А.Вергуна, Л.Л.Кістерського, Г.Н.Климка, А.І.Кредислова, Ю.М.Мацейка, Р.М.Міхньова, А.М.Поручника, О.І.Рогача, А.П.Румянцева, В.С.Савчука, В.Д.Сікори, В.О.Степаненка, Л.М.Суторміної, В.М.Федосова, А.С.Філіпенка та інших.

В працях цих вчених істотне висвітлення дістали важливі проблеми міжнародних економічних відносин, зокрема країн, що розвиваються.

Автор при підготовці дисертації використав численні праці наукових співробітників Інституту Африки АН Росії, Інституту світової

економіки і міжнародних відносин АН Росії, зокрема С. А. Бессонова, О. О. Брагіної, Л. В. Гончарова, Ю. М. Осіпова, Г. В. Смірнова.

В багатьох працях вчених Росії знайшли відображення як специфіка економічного та соціального розвитку країн Африки, включаючи і окремі її субрегіони, так і структура, принципи, механізм діяльності міжнародних та регіональних валютно-кредитних та фінансових організацій.

Об'єкт та предмет дослідження. Безпосереднім об'єктом дослідження в дисертації є країни Західної Африки. Цей вибір об'єкту обумовлений як браком наукових розробок питання ролі міжнародних фінансових інститутів і зокрема МВФ та Світового банку у вирішенні економічних та соціальних проблем країн цього субрегіону, так міркуваннями чисто практичного характеру - доступності автора до відповідних літературних джерел та статистичних даних, що торкаються країн Західної Африки та більш-менш глибокої обізнаності з проблемами країн цього субрегіону. Предметом дослідження є діяльність в країнах Африки міжнародних фінансових організацій, зокрема МБРР і МВФ, їх програми стабілізації і структурної адаптації, механізм і наслідки цих програм в західноафриканських країнах.

Мета і основні завдання дисертаційного дослідження. На основі опрацювання, аналізу та систематизації статистичних даних та літературних матеріалів обґрунтувати науковість висновків щодо ролі міжнародних фінансових організацій у вирішенні економічних та соціальних проблем країн Африки, що розвиваються.

Важливим аспектом дисертаційного дослідження є виявлення глибоких причин того тяжкого економічного та соціального становища, в якому опинилися більшість країн Африки, і в цьому плані поставлене завдання дослідити механізм надання фінансової допомоги з боку МВФ

і Світового банку для макроекономічної стабілізації та реалізації програм "структурної адаптації".

Завданням дослідження є також проведення аналізу цільового спрямування кредитів, вивчення характеру та змісту окремих програм структурних перетворень, наслідків для зовнішньо-економічних відносин західноафриканських країн, корекції валютних курсів тощо.

Одним із завдань, що ставив автор в процесі дослідження теми дисертації, є виявлення тих позитивних чи негативних наслідків для економічного та соціального розвитку країн Африки, до яких спричиняє політика економічної стабілізації та структурної адаптації, яку здійснюють в країнах континенту найвпливовіші міжнародні фінансові організації.

Метою, що стояла перед автором, було простеження еволюції, якої зазнала протягом останніх трьох десятиріч стратегія розвитку африканських країн, а також політика допомоги, що її здійснюють МВФ та Світовий банк відносно країн з низьким рівнем економічного та соціального розвитку.

Методологія та методи дослідження базуються на вивченні та критичному аналізі численних праць зарубіжних та українських авторів, які присвятили свої дослідження проблемам економічного і соціального розвитку країн Африки, а також структурі та принципам діяльності міжнародних фінансових організацій.

В ході дослідження був широко використаний метод діалектики, який дозволив розглядати економічні явища та процеси, що розвиваються на африканському континенті, в їх розвитку, взаємодії та взаємозв'язку. При висвітленні тих чи інших проблем застосовувалися принципи історизму, аналізу та синтезу.

Статистичною і фактологічною основою дослідження є насамперед

офіційні матеріали ООН, статистика МВФ та Світового банку, аналітичні огляди та статистичні бюлетені ЮНКТАД, ЮНІДО, ФАО, статистика країн-членів OECD (Organisation of Economic Cooperation and Development), статистика африканських регіональних об'єднань та окремих країн Західної Африки, зокрема Нігерії.

Значний статистичний матеріал був запозичений з монографічної літератури, виданої в США, країнах Західної Європи та Африки. Частина фактологічного матеріалу була зібрана автором в країнах Західної Африки (Того, Нігерія).

Наукова новизна дисертації та особистий внесок автора полягає: в комплексному аналізі механізму реалізації програм стабілізації і структурної адаптації міжнародних фінансових організацій в країнах Африки.

В процесі наукового дослідження були обґрунтовані і сформульовані теоретичні положення, які більш конкретно характеризують новизну роботи:

- досліджений механізм реалізації Торонтської угоди з рішень проблем заборгованості африканських держав. Показано, що цей механізм мав три важливих елемента - анулювання 1/3 суми в рахунок обслуговування боргу; більш тривалий період погашення основного боргу, а також систему пільгових процентних ставок. Разом з тим зроблено висновок, що навіть ця система пільгових мір поки що не привела до рішення проблеми заборгованості африканських держав;

- проаналізовано еволюцію стратегій розвитку африканських країн в 90-ті роки і зроблено висновок, що на зміну стратегій "основних потреб", "опори на власні сили" приходить нова стратегія розвитку, яка припускає натиск на розвиток ринкових сил, експортно-орієнтовану модель індустріалізації, лібералізацію зовнішньо-

економічних зв'язків. Важливим елементом цієї нової стратегії є згода африканських країн приступити до реалізації структурної перебудови на основі програм МБРР/МВФ;

- доведено, що об'єктивні умови процесу відтворення в африканських країнах обумовлюють необхідність використання ресурсів міжнародних фінансових організацій. Обмеженість внутрішніх джерел нагромадження, а також надзвичайно неефективний механізм мобілізації фінансових ресурсів примушує країни Африки залучати офіційну допомогу розвитку, а також фінансові кошти МБРР/МВФ;

- розкриті цілі і напрямки здійснення програм МВФ і Світового банку з структурної адаптації і стабілізації країн Західної Африки. В дисертації зроблено висновок, що перші підсумки здійснення цих програм мають суперечливий, двоїстий характер. З однієї сторони, в деяких африканських державах в ході їх здійснення намітились ознаки покращення макроекономічної ситуації. Однак в більшості африканських країн такі програми поки що не дали відчутних позитивних результатів;

- показано 6 основних організаційних стадій здійснення програмних проектів Світового банку в країнах Африки: 1) визначення, 2) підготовка, 3) оцінка вартості, 4) технічна експертиза, 5) інститут будівництва, 6) переговори і презентація;

- обґрунтовується, що хоча соціальна спрямованість проектів МБРР в країнах Африки в 90-ті роки явно посилилась (серед пріоритетів діяльності Світового банку - охорона здоров'я, екологія, освіта і т.д.), реалізація програм стабілізації і структурної адаптації мала в цілому негативний вплив на соціальні умови в цих країнах, зокрема визвала загострення соціальної напруженості і падіння життєвого рівня населення.

Теоретична та практична цінність дисертації полягає в тому, що в ній зроблена спроба поглибити наукове пізнання явищ та процесів, що розвиваються в 90-х роках в країнах Африки, і зокрема країнах західноафриканського субрегіону.

Ці наукові пошуки та узагальнення нових явищ та процесів здійснюються в контексті співробітництва та допомоги МВФ та Світового банку цим країнам, а також в аспекті аналізу та виявлення тих економічних та соціальних наслідків, до яких спричиняє це співробітництво.

В процесі дослідження увага автора була зосереджена головним чином на механізмі здійснення стабілізаційних та структурних програм міжнародних фінансово-кредитних інститутів в країнах Західної Африки. Важливе теоретичне та практично-господарське значення має дослідження еволюції політики МВФ та Світового банку в результаті глобальної трансформації світової економіки.

Окреме й самостійне значення для вивчення механізму реалізації допомоги Світового банку має здійснення аналізу змісту та цільової спрямованості стадій циклу проектів Світового банку, а також спостереження корегування економічного та соціального розвитку країн Африки в контексті їх адаптації до ринкових перетворень, що відбуваються в економіці цих країн.

Наукові результати, що отримані в процесі дослідження теми, мали б надати суттєву методичну допомогу державним органам країн Африки при формуванні ними засад економічної та соціальної політики, а також в процесі здійснення корекції економічних реформ.

Отримані наукові результати могли б бути враховані при розробці політики щодо міжнародних фінансових організацій.

Апробація результатів дослідження. Головні положення дисерта-

ційної роботи доповідалися та обговорювалися на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Національного університету імені Т.Шевченка.

Деякі результати дослідження були представлені в формі тез на Міжнародних конференціях "Трансформаційний процес в Україні: Питання теорії і практики. 27-28 жовтня 1994 р., Київ, Реформування зовнішньо-економічної сфери України, 19-20 жовтня 1995 р., Київ, Проблеми ринкової трансформації в Африці, 6-7 грудня 1995 р., Київ.

Положення дисертаційної роботи були використані при читанні в Інституті міжнародних відносин спецкурсів "Соціально-економічні проблеми країн Африки", "Проблеми інтеграції країн третього світу".

Результати дослідження знайшли відображення в семи опублікованих та одній зданій до друку наукових працях.

Структура роботи. Мета та завдання дослідження визначили таку структуру дисертації

Вступ.

Розділ I. Економічні проблеми країн Африки та спроби їх вирішення на основі регіональних стратегій розвитку.

1.1. Особливості економічного стану країн Африки, що розвиваються, в 80-90 роки.

1.2. Сучасний стан зовнішньої заборгованості країн Західної Африки.

1.3. Еволюція стратегії розвитку держав Африки на сучасному етапі.

Розділ II. Механізм реалізації в Африці програм "Структурної адаптації" МВФ і Світового банку.

2.1. Об'єктивна необхідність здійснення в африканських країнах програм міжнародних фінансових організацій.

2.2. Сутність, напрямки та результативність програм МВФ та Світового банку.

2.3. Основні організаційні стадії здійснення програмних проєктів МБРР в країнах Африки, що розвиваються.

Розділ III. Вплив діяльності міжнародних фінансових інститутів на вирішення соціальних проблем країн Західної Африки.

Висновки.

Додатки.

Список використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Зміст роботи викладено у вступі, трьох розділах, висновках та додатку, що містить таблиці і графіки.

У вступі дана загальна характеристика проблеми, яка визначила тему дисертації, обґрунтованість актуальності вибраної теми, її наукове та практичне значення. Далі у вступі окреслено внесок, який зробили в дослідження проблеми українські та російські вчені, відображено наукову новизну дисертації, особистий внесок автора в дослідження проблеми і, нарешті, вказується на апробацію.

Перший розділ - "Економічні проблеми країн Африки та спроби їх вирішення на основі регіональних стратегій розвитку" включає ряд аспектів. Перший присвячений висвітленню економічного становища країн Африки. В дисертації констатується, що вікова колоніальна залежність цих країн спричинила до такої деформації господарських комплексів країн Африки, що незважаючи на великі зусилля народів цих країн покінчити з віковою відсталістю, африканський континент продовжує лишатися одним з найвідсталіших регіонів світу.

Глобальна трансформація світової економіки в певному ступені торкається і африканського регіону, чинячи суперечливий вплив на місце цих країн в міжнародному поділі праці (МПП). Для багатьох африканських країн все чіткіше проявляється тенденція "примусового витиснення" з МПП, втрати відносних переваг у виробництві деяких видів сировини і сільськогосподарської продукції.

Як зазначається в дисертації, структура експорту країн Африки свідчить про сировинну орієнтацію їх економіки, її велику залежність від кон'юктури, яка складається в той чи інший період на світових ринках. Така ж властива економічно відсталим країнам структура імпорту. Вони імпортують з США, країн ЄС та Японії машини та промислове устаткування (понад 1/3 всього імпорту), а також продовольчі товари та хімічні вироби.

Як обґрунтовується в дисертації, економічна відсталість країн Африки пояснюється в певній мірі самою специфікою процесу відтворення в цих країнах. Якщо в індустріально розвинутих країнах виробництво і кінцеве споживання являє замкнений цикл процесу відтворення, а зовнішній обмін включається в цей цикл як додатковий фактор підвищення ефективності виробництва, то в країнах Африки має місце деформація процесу відтворення. Зовнішній фактор, через величезну залежність цих країн від зовнішніх ринків, грає важливу роль в економічному зростанні.

В дисертації показано, що за роки постколоніального розвитку африканським країнам вдалось здійснити певні міри з модифікації структури економіки. Однак результати цих змін виявились недостатніми для досягнення стійкого зростання.

Низькі темпи економічного зростання (хоч в середині 90-х років вони були вищими, ніж в промислово розвинутих країнах) при порівня-

но високих темпах народжуваності спричиняють до фактично абсолютно-го зменшення виробництва ВВП на душу населення в більшості країн Африки. Так, з 1986 по 1993 р. лише в 1988 р. та в 1989 р. спостерігався приріст (відповідно 1,2% та 0,9%) щорічних темпів приросту ВВП на душу населення в Африці. В решти років мало місце абсолютне скорочення темпів приросту ВВП в розрахунку на душу населення на континенті. (1)

В дисертації доводиться, що по динаміці структурних змін африканські країни значно відстають від інших країн. Якщо, наприклад, в азіатських країнах у 80-90-ті роки сталися значні структурні зрушення в сторону збільшення частки обробного сектора, сфери послуг, то африканські країни відрізнялись значно більшою інертністю у зміні міжгалузевих пропорцій. Сільське господарство є переважною галуззю в багатьох з них.

Серйозною проблемою для країн Африки є інфляція, дефіцит платіжного балансу, що спричиняє до погіршення валютного становища цих країн, зростання зовнішнього боргу. Значну частину валютної виручки від експорту країни Африки змушені витратити на обслуговування зовнішнього боргу.

Особливо важке становище з погашенням заборгованості кредиторам склалося в країнах Африки наприкінці 80-х та на початку 90-х років. Наприклад, в 1992 р. сукупна сума заборгованості в країнах Західної Африки досягла 60 млрд. доларів, що становить близько половини їх сумарного ВВП і більше як вдвічі перевищує річну вартість

1) World Economic Outlook. IMF Wash, May 1994, P. 114.

товарного експорту багатьох західноафриканських країн. (1)

Країни Західної Африки намагаються будь-яким способом зменшити тягар заборгованості. Зокрема, вони прикладають зусилля до того, щоб перетворити заборгованість, що утворилася внаслідок отримання раніш кредитів та субсидій, в рахунок так званої офіційної допомоги розвитку (ОДР), а також списати проценти, що утворилися по цих кредитах.

В дисертації досліджується механізм реалізації Торонтської угоди з вирішення проблем заборгованості країн, що розвиваються. Цей механізм включає три варіанти:

- часткове списання заборгованості шляхом анулювання 1/3 суми в рахунок обслуговування боргу і пролонгації виплати основної суми, включаючи восьмирічний пільговий період;

- більш подовжений період погашення (25 років) і перенесення строку виконання всіх зобов'язань за риночними ставками;

- пільгові процентні ставки (на 50% нижче ринкових) і перенесення строків виконання зобов'язань на 14 років.

В роботі також розкриваються особливості здійснення торонтських угод різними індустріально розвинутими країнами. На основі аналізу статистичних матеріалів в дисертації робиться висновок, що хоча реалізація торонтських угод знизила гостроту проблеми заборгованості країн Західної Африки, однак радикально не вирішила цю складну проблему.

Як підкреслюється в дисертації, в тяжкій економічній та соціальній ситуації на континенті робилися спроби створити регіональні

1) Manuel de statistique du Commerce international et du Development. UNCTAD/UN, 1992.

та субрегіональні програми соціально-економічного розвитку. Однією з таких програм була Монровійська стратегія розвитку, яка була розроблена ще в кінці 70-х років. В основу цієї стратегії була покладена ідея "колективного опору на власні сили". Проте ця програма переходу африканських країн на модель дрібно- та середньо- підприємницької діяльності виявилася нездійсненою. Для реалізації Стратегії "колективного опору на власні сили" у країн Африки не було ні економічних, ні фінансових передумов. Тому невдовзі з'явилась нова програма розвитку країн Африки - Лагоський план дій (1980 р.). Проте і цьому плану не судилося втілитись в реальні економічні та соціальні перетворення.

В дисертації робиться висновок, що усі програми і стратегії економічного розвитку країн Африки мали свої недоліки, оскільки в центр уваги становили якийсь один орієнтир: або вдосконалення внутрішнього механізму господарювання, або орієнтацію на зовнішні фактори розвитку, або, нарешті, пріоритет надавався лише соціальному аспекту розвитку. Усі стратегії економічного та соціального розвитку країн Африки могли б бути більш конструктивними, а отже результативними, якби вони базувалися на комплексному підході до проблеми подолання економічної та соціальної відсталості регіону.

В дисертації показано, що сформовані на базі стратегій 70-80-х років субрегіональні інтеграційні об'єднання країн Африки поки що не стали інструментом ліквідації економічної відсталості континенту.

Нездатність стратегій розвитку 70-80-х років забезпечити стійке динамічне зростання африканських країн визвала подальшу еволюцію їхньої економічної політики, формування нових поглядів на роль держави і ринкових сил, значення експортної орієнтації, ступінь і форми залучення зовнішніх фінансових ресурсів. Для значної частини

країн Західної Африки таке переосмислення економічної стратегії було пов'язане з діяльністю міжнародних фінансових організацій. Здійснення в країнах Африки в другій половині 80-х років програм стабілізації і структурної адаптації МВФ і Світового банку стало одною з важливих рис нової стратегії розвитку цих держав.

В другому розділі дисертації "Механізм реалізації в Африці програм "структурної адаптації" МВФ і Світового банку" розглядається питання про роль міжнародних фінансових організацій в подоланні економічної та соціальної відсталості країн Африки, цільової спрямованості та результативності програм МВФ та Світового банку із здійснення економічної стабілізації та структурних реформ в країнах цього регіону, а також аналізується комплекс заходів, що здійснює Світовий банк в кожному циклі того чи іншого проекту.

В дисертації обґрунтовується, що одержання країнами Західної Африки фінансових ресурсів від міжнародних фінансових організацій є об'єктивно необхідним в умовах кризового стану їх економік. Різка погіршення економічного положення західноафриканських країн примушує їх погоджуватись з необхідністю здійснення програм структурної стабілізації МБФР/МВФ і використовувати ресурси цих організацій. Країни Західної Африки, залучаючи позики і кредити міжнародних фінансових організацій, як додаткове джерело формування фонду нагромадження, з їх допомогою намагаються вирішити одне з головних протиріч процесу вітворення, а саме - між необхідністю збільшення фонду нагромадження і нестачею відповідних заощаджень.

В роботі розкриваються основні причини нестачі грошових нагромаджень в цих країнах. В їх числі збереження відсталих соціально-економічних укладів, що обмежують можливості розширення межі нагромадження низька продуктивність праці, деформація структури

споживчого попиту під впливом демонстраційного ефекту, низька прибутковність державних підприємств і зниження цін на їх продукцію, неефективність системи прямого оподаткування.

Недивлячись на важливість державних нагромаджень в формуванні сукупного грошового доходу, відсталість країн Західної Африки суттєво обмежує об'єм цього джерела нагромадження. Внесок дрібно-варного сектору і приватнокапіталістичного укладу в національний фонд нагромаджень також обмежений і не може забезпечити стійкий зріст економіки.

В роботі доводиться, що необхідність використання фінансових ресурсів МБРР/МВФ і участі цих організацій в реалізації програм структурної адаптації викликана також дуже недосконалим і неефективним механізмом мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів в західноафриканських державах. Це пов'язане з нерозвинутістю кредитно-банківської системи в цих країнах. Таким чином, в умовах, коли перед африканськими країнами поставлене завдання подолання глибоких кризових явищ і ліквідації соціально-економічної відсталості, участь міжнародних фінансових організацій в фінансуванні їх розвитку, в стабілізації економіки та її структурному перетворенні є об'єктивною потребою. Не випадково, очевидно, більшість країн Західної Африки в 90-ті роки примусово або добровільно пішли на прийняття програм стабілізації та структурної адаптації МБРР/МВФ.

В дисертації розглядаються конкретні форми фінансової допомоги МВФ та кредитування Світовим банком економічних перетворень в країнах Африки.

Зусилля Світового банку, спрямовані на боротьбу з бідністю охоплюють широке коло заходів структурної перебудови господарської інфраструктури. Він кредитує проекти, що передбачають вкладення

капіталів в будівництво шляхів, електростанцій, шкіл, іригаційних систем, а також кредитує такі види діяльності як поширення сільськогосподарських знань, підготовка вчителів. Світовий банк спільно з урядовими структурами розробляє та кредитує програми, спрямовані на поліпшення харчування дітей та майбутніх матерів, на охорону навколишнього середовища.

В програми, які здійснює Світовий банк по ліквідації бідності, включаються заходи по наданню "технічної допомоги", під якою розуміються консультативні послуги експертів Банку урядам країн-членів, щоб підвищити ефективність окремих секторів економіки, пов'язати роботу цих секторів з завданнями розвитку економіки. Участь Світового банку у здійсненні структурних реформ багатьох країн-позичальників базується на розумінні завдань та важливості структурної адаптації з метою забезпечення прискорення економічного зростання.

Як підкреслюється в дисертації, МВФ надає кредити країнам-членам на цілі фінансової стабілізації їх макроекономіки. Мова йде про надання фінансової допомоги для вирівнювання диспропорцій в платіжному балансі, ліквідації бюджетного дефіциту, полегшення тягара державної заборгованості. В технічну допомогу, яку надає МВФ своїм членам, входить широка консультативна діяльність експертів фонду, перепідготовка кадрів окремих міністерств та відомств. Як МВФ, так і Світовий банк є гарантами комерційних кредитів та приватних капіталовкладень, що їх здійснюють іноземні інвестори.

Діяльність Світового банку та МВФ в Африці має три основні періоди: перший період кредитної діяльності припадає на 1950-1970 рр.; другий період охоплює 1970-1985 рр. і, нарешті, третій період почався з 1985 р. та продовжується і в наш час.

На початковому періоді (1950-1970 рр.) взаємовідносини світо-

вого банку з країнами африканського континенту пов'язані з процесами деколонізації. Тому вже в 1962 р. керівництво Банку оголосило про створення при МБРР спеціального африканського відділу. Цей структурний підрозділ почав займатися наданням фінансової та технічної допомоги африканським країнам. Згодом, в зв'язку з ростом обсягу операцій, цей відділ був перебудований на два підвідділи - Західної та Східної Африки. На першому етапі кредитної діяльності МБРР майже половина усіх кредитних ресурсів, що надходили в країни Африки, спрямовувались на розвиток транспортної системи, одна чверть - на електроенергетику, решта - на розвиток промисловості (в першу чергу гірничої), сільського господарства і освіти.

В наступний період кредитної діяльності (1970-1985 рр.) Світовий банк та його філіали значно розширили обсяги своїх операцій в африканських країнах. Розміри кредитів, які надавалися країнам Африки, щороку збільшувалися в середньому на 10%. В цей період було дещо обмежене фінансування інфраструктурних проектів - з майже половини усіх кредитних ресурсів в 60-х роках до 1/3 в 70-х роках. В той же час зросло фінансування виробничих галузей економіки. Наприклад, в 1980 р. на потреби сільського господарства та промисловості було виділено відповідно близько половини усього обсягу кредитів.

В дисертації аргументується, що в 90-х роках, тобто на третьому етапі діяльності міжнародних фінансових організацій програми фінансової стабілізації МВФ та структурної пербудови Світового банку в значній мірі інтегрувалися і в такий спосіб стали називатися одним поняттям "Структурної адаптації".

Таким чином, МВФ та Світовий банк перетворилися на важливе джерело фінансування країн, що стали на шлях

ретворень. Проте, фінансові зусилля цих міжнародних фінансових організацій в країнах Африки не завжди досягають мети, а ринкова трансформація економіки здійснюється повільно з причин відсутності об'єктивних передумов ринкових перетворень - глибоких пережитків традиційних форм господарювання та організації праці.

В 90-х роках в центрі діяльності Світового банку в 25 африканських країнах було надання допомоги урядам в формуванні основ економічної політики та модернізації інституціональних структур, які приймають участь в програмах та заходах по стабілізації економіки. В інших 11 африканських країнах стратегія Банку знайшла відображення в кредитуванні більш традиційних програм, пов'язаних з стабілізацією економіки.

Як розкривається в дисертації, серед конкретних напрямків діяльності Світового банку виділяються такі: розширення інвестицій в розвиток людських ресурсів; кредитування заходів, спрямованих на стимулювання приросту населення до рівня, який сприяє стабільному економічному розвитку; підготовка африканських жінок до більш активної участі в процесі виробництва, вдосконалення системи освіти та охорони здоров'я; вирішення продовольчої проблеми.

Більшість програм МВФ в 80 та 90-х роках спрямовані на здійснення стабілізаційних заходів, зокрема: усунення диспропорцій в економіці країни-дебітора; зменшення розмірів дефіциту державного бюджету та поліпшення стану платіжного балансу, стримування розвитку інфляції; обмеження попиту через скорочення державних витрат, обмеження кредитування й підвищення податків, скорочення чи заморожування зростання зарплати, переорієнтація економіки на переважний розвиток експортних галузей разом з корегуванням цін з метою підвищення ефективності економіки.

Незважаючи на фінансову допомогу Світового банку і МВФ, лише 20% країн африканського континенту, що стали на шлях "програмних реформ", досягли намічених темпів економічного зростання. Переважній більшості африканських країн не вдалося послідовно виконати намічені експертами МБРР/МВФ реформи. Щоправда, на хід реформ справили суттєвий вплив засухи, політичні кризи, міжнаціональні та етнічні конфлікти.

В результаті усіх відмічених вище обставин, що пов'язані з соціально-економічною відсталістю африканських країн, вони, як відзначається в науковому огляді Інституту національних стратегічних досліджень США за 1995 р., "лишаються на "узбіччі" світової цивілізації, а отже потребують як економічної реструктуризації, так і політичного оновлення. Численні країни Африки, зокрема ті, що знаходяться в субрегіоні південніше Сахеля, продовжують знаходитись на роздоріжжі. Більш того, деякі домінуючі в цих країнах тенденції розвиваються в помилковому руслі". (1)

В дисертації доведено, що програми стабілізації і структурних адаптацій МБРР/МВФ поки що не дали відчутних результатів в країнах Африки. Хоча вони і розвивають патріархальні засади господарських відносин і тим самим забезпечують в країнах Африки формування ринкового середовища, такі програми не завжди беруть до уваги конкретні специфічні економічні і соціальні умови африканських держав.

В третьому розділі "Вплив діяльності міжнародних фінансових інститутів на вирішення соціальних проблем країн Західної Африки"

1) Strategie Assessment 1995: US Security Challenges in Transition. Institute for National Strategic Studies. N 4, 1995. P. 97

досліджуються, як вже говорить сама назва розділу, соціальні проблеми. Як свідчить статистика, від 40% до 70% африканського населення проживає в умовах абсолютної бідності, 115 млн. чоловік, або приблизно 20% усього населення континенту, є повністю або частково безробітними, близько 100 млн. чоловік терплять від голоду та недоїдання. Африка має найнижчі в світі показники по тривалості життя, рівню грамотності дорослого населення, калорійності харчування, охоплення мешканців континенту освітою, охороною здоров'я, соціальним забезпеченням. Гострота та невирішеність усіх цих проблем стала однією з головних перепон на шляху поступального руху країн Африки.

В той же час ці країни, незважаючи на гостроту економічних та соціальних проблем, що в них існують, включилися в загальний світовий процес гонки озброєння, витрачають на виробництво та купівлю сучасних видів озброєння величезні кошти. До речі, програми структурної перебудови та макроекономічної стабілізації, які фінансувалися МВФ та Світовим банком протягом ряду десятиріч - це незначна частка тих валютних ресурсів, які країни Африки витратили на купівлю в США, колишнього СРСР та у інших країн зброї та військової техніки. Не випадково політика міжнародних фінансових організацій не отримала повсемісного ухвалення серед широких верств населення країн Африки. Адже ні МВФ, ні Світовий банк в своїх програмах боротьби з бідністю жодного разу не передбачили демілітаризацію африканських країн як одного з найефективніших шляхів поліпшення економічного та соціального становища цих країн.

Як обґрунтовується в дисертації, у 80-90-ті роки посилилась соціальна спрямованість програм міжнародних фінансових організацій. В ряді випадків фінансові ресурси Світового банку направляються на

реалізацію проектів в галузі медичного обслуговування, боротьби зі СНІДом, неграмотністю, забезпечення африканського населення безпечною питною водою, захисту навколишнього середовища і утилізації міських відходів. Разом з тим масштаби такої допомоги очевидно недостатні для вирішення гострих проблем африканських країн.

Більш того, 90-ті роки показали і негативні соціальні наслідки програм структурних адаптацій МБРР/МВФ, які призвели до зниження доходів населення африканських країн, росту безробіття і посиленню соціальної напруженості в цих державах.

Ряд політичних діячів країн Африки вважають, що політика економічної стабілізації, яка здійснюється МБРР/МВФ, багато в чому суперечить менталітету африканських народів, через запровадження так званої "шокової терапії" погіршує і без того тяжке матеріальне становище мільйонів людей африканського континенту.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях автора:

1. Ukraine and International Monetary Fund. Cooperation and Problems. Journal "Wellcome", N 4 1995. - P. 32-33.
2. Сельское хозяйство в странах Африки и особенности его развития. "Экономика АПК", N 4, 1995. - С. 100-102.
3. Африка: аграрный сектор на пороге зеленой революции. "Экономика АПК", N 7, 1995. - С. 90-93.
4. Проблемы экономического развития стран Африки. Проблеми міжнародних валютно-фінансових відносин. Київ, видавництво ІСЕ і МВ НАН України, 1995. - С. 37-40.

5. Економічні проблеми Африки та роль Міжнародних фінансових організацій. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Київ, видавництво КДУ, 1995. - С. 106-118.

Annotation

Christian Obioma Chukwuali. The role of International financial institutions in solving the economic problems of Africa. /on the example of West African Countries/.

Dissertation is a manuscript. Dissertation submitted for a philosophy in Doctor of Economic Science, specialised field 08.05.03 International Economic Relations. Kiev Taras Shevchenko National University. Kiev - 1996.

Analysed the mechanism of lending and realisation of Aid by the International Financial Organisations to the African Countries; elaborated on the economic and social outcome of the politics of International Monetary Fund and World Bank on economic stabilisation and structural adaptation in West African countries.

Studied the directions of the activities of the International financial organisations in African countries.

Key words: International financial organisations, financial stabilisation, structural adaptation, financial aid, creditation, financial politics, cycle stages.

Аннотация

Кристиан Обиома Чуквуали. Роль международных финансовых институтов в решении экономических проблем Африки (на примере стран Западной Африки).

Диссертацией является рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.05.03 - Международные экономические отношения. Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. Киев - 1996.

Раскрыт механизм предоставления и реализации помощи международных финансовых организаций странам Африки; обобщены экономические и социальные последствия политики МВФ и Мирового банка экономической стабилизации и "структурной адаптации" в странах Западной Африки.

Исследованы направления деятельности международных финансовых организаций в странах Африки.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, фінансова стабілізація, структурна адаптація, фінансова допомога, кредитування, фінансова політика, стадії циклу.

140000

AB 34.353

AB 34.353